

กลวิธีทางภาษาที่ปรากฏในกฎหมายล้านคำกอง*

Language Tactics Appearing in the Lan Kham Kong Law

พชรมณ ใจงามดี

Pacharamon Jaingamdee

คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

Faculty of Archaeology, Silpakorn University, Thailand

E-mail: por_express@hotmail.com

Received April 23, 2024; Revised June 12, 2024; Accepted June 29, 2024

บทคัดย่อ

บทความเรื่อง “กลวิธีทางภาษาที่ปรากฏในกฎหมายล้านคำกอง” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา กลวิธีทางภาษาที่ปรากฏในกฎหมายล้านคำกอง ซึ่งเป็นกฎหมายโบราณที่สำคัญของกลุ่มชาติพันธุ์พวน ผลการศึกษาพบว่า ในกฎหมายล้านคำกองมีการใช้กลวิธีต่าง ๆ ได้แก่ 1) กลวิธีทางศัพท์ พบว่า 1.1) มีการใช้คำศัพท์เฉพาะทางกฎหมายเพื่อให้สอดคล้องกับประเภทของงานเขียน เช่น คำใช้เรียกบุคคล ที่กฎหมายกล่าวถึง คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมความผิดและบทลงโทษ 1.2) มีการใช้คำยืมภาษา บาลี – สันสกฤต และภาษาเขมร โดยที่คำยืมจากภาษาบาลี – สันสกฤตที่พบนั้นแสดงให้เห็นถึงที่มา ของกฎหมายโบราณว่า มีรากฐานมาจากหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ส่วนคำยืมจากภาษาเขมร ที่พบส่วนใหญ่เป็นคำราชาศัพท์ใช้เพื่อยกฐานะของพระมหากษัตริย์ ผู้ตรากฎหมายว่าเสมอด้วยทวยหา เป็นการสร้างความศักดิ์สิทธิ์ให้แก่กฎหมาย 1.3) การใช้กลวิธีทางวรรณศิลป์ต่าง ๆ เช่น การใช้เสียง สัมผัสสระ สัมผัสอักษร การเล่นคำ รวมทั้งการใช้สำนวนต่าง ๆ เป็นต้น ใช้เพื่อให้กฎหมายล้านคำกอง กลายเป็นผลงานที่สร้างสรรค์ขึ้นโดยนักปราชญ์ เป็นของสูงที่ประชาชนต้องให้ความเคารพและ ปฏิบัติตาม 2) การใช้สำนวน เพื่อทำให้ภาษาในกฎหมายล้านคำกองมีชั้นเชิงมากกว่าภาษาที่สามัญชน ใช้ และ 3) กลวิธีการขยายข้อความในกฎหมายล้านคำกอง พบว่ามีการขยายข้อความด้วยการบรรยาย มากที่สุด รองลงมา เป็นการสั่งสอนและการยกตัวอย่าง และการเปรียบเทียบตามลำดับ เพื่อทำให้เกิด ความสมบูรณ์ในด้านเนื้อหา

คำสำคัญ: กลวิธีการใช้ภาษา; กฎหมายล้านคำกอง; กลุ่มชาติพันธุ์พวน

*บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิต เรื่อง “ภาษาและภาพสะท้อนในกฎหมายล้านคำกอง”

Abstract

The article, titled "Language Tactics Appearing in the Lan Kham Kong Law," aimed to study language tactics that appear in the Lan Kham Kong Law, an important ancient law of the Phuan ethnic group. It was found that in the Lan Kham Kong Law, various tactics were used: 1) the use of legal terminology to correspond with the type of writing, such as the term to refer to the king, officials or civil servants, the prosecutor, the defendant, and the surrounding persons (witnesses); The use of Pali-Sanskrit and Khmer loanwords, with the Pali-Sanskrit terminology, shows the origin of ancient law as having its roots in Buddhism. As for the Khmer term, that is the king's word. It was used to raise the status of the king. The enactor of the law always gives with divinity. 3) The use of various literary tactics, such as vowel rhyme, letter rhyme, wordplay, idioms, etc. It is used to make the Lan Kham Kong Law a work created by wise men and a high object that the people must respect and follow.

Keywords: Language Tactics; Lan Kham Kong Law; Phuan Ethnic Group

บทนำ

“พวน” เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีถิ่นกำเนิดอยู่ในเขตลุ่มแม่น้ำโขง ตั้งแต่เขตเมืองสิงห์ ทางตอนใต้ของแคว้นสิบสองปันนามายังแคว้นสิบสองจุไท ในเขตลุ่มแม่น้ำดำทางตะวันออก และเรื่อยลงทางตอนใต้ในเขตหัวพัน จนถึงบริเวณแคว้นตรันนิงห์ของเวียดนาม สาเหตุที่คนกลุ่มนี้ได้ชื่อว่า “พวน” นั้นอาจเป็นเพราะในบริเวณที่ราบสูงตรันนิงห์มีแม่น้ำสายหนึ่งไหลผ่านชื่อว่า “แม่น้ำพวน” จึงมีการเรียกชื่อคนกลุ่มนี้ตามชื่อของแม่น้ำ (ทักโนย อารมณฺ์สุข, 2521)

อาณาจักรพวนในอดีตตั้งอยู่บริเวณรัฐเชียงขวาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ในปัจจุบัน อาณาจักรดังกล่าวมีกษัตริย์เป็นผู้ปกครอง โดยมี “เจ้าเจ็ดเจือง” เป็นปฐมกษัตริย์ และมีกษัตริย์สืบสันตติวงศ์ต่อมารวมทั้งสิ้น 49 พระองค์ ในจำนวนนี้มีกษัตริย์องค์สำคัญคือ “เจ้าล้านคำกอง” ซึ่งเป็นกษัตริย์ลำดับที่ 25 ดังปรากฏหลักฐานที่กล่าวไว้ในพงศาวดารขุนบรม ซึ่งปฐมกษัตริย์ของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (คำหลวง หน่อคำ, 2555)

พระเจ้าล้านคำกอง ทรงปกครองเมืองพวนในช่วง พ.ศ. 1915 – 1965 พระราชกรณียกิจที่สำคัญของพระองค์ คือ ทรงตรากฎหมายขึ้นเพื่อใช้ในอาณาจักร ซึ่งนักวิชาการชาวพวนในปัจจุบันเรียกว่า “กฎหมายล้านคำกอง” เป็นคำที่ใช้เรียกกฎหมายปกครองในอาณาจักรของชาวพวน ในสมัยการปกครองของเจ้าล้านคำกอง ในช่วง พ.ศ. 1915 – 1965 ปัจจุบันเอกสารโบราณฉบับดังกล่าวรวมอยู่ในเอกสารโบราณเรื่อง “ขุนบรม” เลขที่ 60 ซึ่งเป็นเอกสารโบราณ จารด้วยตัวอักษรไทยน้อย (โบราณที่ 49 – 112) ที่อนุรักษ์โดยกลุ่มหนังสือตัวเขียนและจารึก สำนักหอสมุดแห่งชาติ กรุงเทพฯ

ความสำคัญของกฎหมายล้านคำกองในเชิงประวัติศาสตร์ของอาณาจักรพวน ในเชิงกฎหมายของชาวพวนฉบับแรก เป็นกฎหมายที่สมบูรณ์ที่สุดฉบับเดียวของชาวพวน

ผู้วิจัยสนใจศึกษากฎหมายล้านคำกอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นเรื่องกลวิธีทางภาษา ในทฤษฎีการตีความ ว่าคนในอดีตใช้ “ภาษา” ในการประกอบสร้าง “กฎหมาย” อย่างไร? ประเด็นกลวิธีทางภาษานี้มีความสำคัญต่อกฎหมายฉบับนี้ในด้านของการใช้ภาษาเพื่อเป็นแบบแผนในการวางภาษาเพื่อใช้ควบคุมคนในอาณาจักรพวน จึงจำเป็นต้องศึกษาวิจัยกลวิธีทางภาษาเพื่อที่จะทำให้กฎหมายนั้นกลายเป็นของสูงส่ง ศักดิ์สิทธิ์ และมี “อำนาจ” ที่สามารถใช้บังคับควบคุมพฤติกรรมของผู้คนในสังคมได้

วัตถุประสงค์การศึกษา

เพื่อศึกษากลวิธีการใช้ภาษาที่ปรากฏในกฎหมายล้านคำกอง

ระเบียบวิธีวิจัย

1. สืบค้นและทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์พวน และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายโบราณ รวมทั้งกฎหมายล้านคำกอง
2. พิสูจน์และถ่ายถอดเนื้อหาส่วนที่ 2 ที่กล่าวถึงกฎหมายล้านคำกอง มาเป็นภาษาไทยมาตรฐาน
3. แปลเนื้อหาที่ทำการพิสูจน์และถ่ายถอดกฎหมายล้านคำกอง โดยอ้างอิงความหมายของคำศัพท์จากหนังสือต่าง ๆ เช่น “พจนานุกรมไทยพวน” ของ ยุพิน เข็มมุกด์ และคณะ (2558), หนังสือ “ภาษาไทยพวนบ้านหาดเลี้ยว เทศบาลตำบลหาดเลี้ยว อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย” ขององค์การบริหารส่วนตำบลหาดเลี้ยว (2556), หนังสือ “วัดเจนนานุกมพาสาลาว” ของมูลนิธิโตโยตาแห่งประเทศไทย ญี่ปุ่น (1992) และ หนังสือ “วัดเจนนานุกมพาสาลาว พ.ศ. 2505” ของโรงพิมพ์กระทรวงศึกษาธิการ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เป็นต้น
4. วิเคราะห์กลวิธีทางภาษา วิเคราะห์ด้วยทฤษฎีการตีความที่ปรากฏในกฎหมายล้านคำกอง
5. เรียบเรียงผลการวิจัย สรุปและอภิปรายผลการวิจัย รวมทั้งให้ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์กลวิธีการใช้ภาษาที่ปรากฏในกฎหมายล้านคำกอง พบว่า

1. กลวิธีทางศัพท์

ในส่วนของกลวิธีทางศัพท์ ผู้วิจัยจะศึกษาในหัวข้อต่าง ๆ ดังนี้ คือ การใช้คำศัพท์เฉพาะทางกฎหมาย การใช้คำยืมภาษาต่างประเทศ และการใช้กลวิธีทางวรรณศิลป์ ได้แก่ การเล่นเสียงสัมผัส

อักษร การเล่นเสียงสัมผัสสระ และการซ้อนคำเพื่อทำให้เกิดจังหวะ ซึ่งเป็นส่วนที่สะท้อนภาพสังคม วัฒนธรรม และการปกครองของชาวพวน ดังนี้

1.1 การใช้คำศัพท์เฉพาะทางกฎหมาย

กฎหมายล้านคำกอง เป็นงานเขียนที่เป็นกฎหมาย จึงจำเป็นต้องใช้คำศัพท์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง คือ คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับบุคคลที่กฎหมายกล่าวถึง คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมความผิดและบทลงโทษ ดังนี้

1) คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับบุคคลที่กฎหมายกล่าวถึง

คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับบุคคลที่กฎหมายกล่าวถึง ประกอบไปด้วย คำเรียกพระมหากษัตริย์ เจ้าน้ำที่ หรือพนักงานบ้านเมือง โจทย์ จำเลย และบุคคลแวดล้อม (พยาน)

(1) คำเรียกพระมหากษัตริย์

ในกฎหมายล้านคำกองมีการใช้คำเรียกพระมหากษัตริย์ในรูปแบบของคำประสม (compound words) โดยใช้โครงสร้าง “เจ้า + ...” ซึ่งคำว่า “เจ้า” เป็นคำหลัก ตามด้วยคำขยาย เช่น “เจ้าจอมหัวภูวนาถ” หมายถึง พระเจ้าอยู่หัวผู้เป็นที่พึ่งของแผ่นดิน ดังข้อความที่ว่า “อันหนึ่งผู้ก็ยังไม่อยากได้คิดเอาเป็นเมีย ควรให้มีฝั่งพันเงินร้อย ควรจะเจ้าจอมหัวภูวนาถ พระอนุญาตแล้วไล่ให้ก็จึงเอาชอบแล้ว” (กฎหมายล้านคำกอง, ใบลานที่ 60 - 61/1)

นอกจากนี้ยังพบการใช้โครงสร้าง “พระ + ...” อีกด้วย โดยคำว่า “พระ” เป็นคำหลักตามด้วยคำขยายต่าง ๆ เช่น บาท, บาทเจ้า, บาทจอมหัว เป็นต้น ดังข้อความที่ว่า “ผิวว่ายังมาจนเมืองแท้มาถึงเสนาศ อย่าได้เอาคราบร้ายมานั้นบ่ดี อันหนึ่งความหากพิจารณาแล้วมีสักซีแต่ก่อน เช่นพระบาทตนล่วงแล้วถึงเจ้าขึ้นเสวย ก็บ่ควรกล่าวต้านความใหม่มุ่ลมาเจ้าเฮย อย่าให้ก็ทำเป็นความแก่เขาผู้เชื้อ” (กฎหมายล้านคำกอง, ใบลานที่ 98/1)

การใช้คำสูง (noble words) เรียกขานพระมหากษัตริย์ แสดงให้เห็นถึงสภาพของสังคมพวนในสมัยนั้น ที่เทิดทูนพระมหากษัตริย์ให้มีสถานภาพสูงสุดในสังคม พระองค์ทรงเกี่ยวข้องกับกฎหมายโดยตรง เนื่องจากทรงเป็นผู้ตรากฎหมาย และบังคับใช้กฎหมายในราชอาณาจักร หลักฐานเชิงประจักษ์ที่ช่วยยืนยันคำกล่าวนี้ คือ การกล่าวสรรเสริญพระเจ้าล้านคำกองไว้ในส่วนของประณามบท ซึ่งอยู่ส่วนต้นของกฎหมาย

(2) เจ้าน้ำที่ หรือพนักงานบ้านเมือง

เจ้าน้ำที่ หรือพนักงานบ้านเมือง หมายถึง ผู้ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ปฏิบัติงานให้แก่วังหรือหน่วยงานของรัฐ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554) พบการเรียกบุคคลกลุ่มดังกล่าว เช่น

กวาน หมายถึง ตำแหน่งซึ่งมีหน้าที่ปกครองดูแลคนในหมู่บ้านมีลักษณะตำแหน่ง คล้ายตำแหน่งกำนันในปัจจุบัน ดังข้อความที่ว่า ความใดพิจารณาแล้วอย่าล่วนพ้าวผู้กตนั้น โทษแล่น้อยอยา

ฆ่าพ่อชอบคลอง ผิดถึงเงินพอเบี้ยเมื่อเทิงห้าบาทก็ดี ให้วานแลเจ้าบ้าน (กฎหมายล้านคำกอง, ไบลานที่ 58/1)

ขุน หมายถึง บรรดาศักดิ์ข้าราชการยศร้อย ดังข้อความที่ว่า *คลองเจ้าสั่งสอน ผิบคั้นให้แท้ผิด รัตคลองเมือง ควรเสนาใส่ขันใหม่ซ้ำ อันหนึ่งผู้ไปรู้อย่างไรคลองเมือง ควรถูกชั้นสมมาชอบถวายถึงเจ้า ขุนหากยังชอบแท้ตามคลองอันแม่น* (กฎหมายล้านคำกอง, ไบลานที่ 59)

นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังพบรูปแบบของคำประสม โดยใช้โครงสร้างว่า “ขุน + ...” ซึ่ง คำว่า “ขุน” เป็นคำหลัก ตามด้วยคำขยายอื่น ๆ เช่น กวาน เป็นต้น (คำที่พบมากที่สุด คือ “ขุนกวาน”)

ขุนกวาน หมายถึง บรรดาศักดิ์ข้าราชการยศร้อยมีหน้าที่ปกครอง ดังข้อความที่ว่า *บางขุน กวานขุนบ้านต่ำลงเป็นชั้น ชั้นห้าร้อยมีแท้ค่าคอด ตั้งแต่นั้นตามที่ตระกูลเจ้าเฮย ตามลำดับผ่าลงเป็นฐาน* (กฎหมายล้านคำกอง, ไบลานที่ 62/1)

(3) โจทก์

โจทก์ เป็นคำนามในภาษากฎหมาย หมายถึง บุคคลผู้ฟ้องเอาต่อศาล (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) ในกรณีที่บุคคลที่กฎหมายกล่าวถึงเป็นโจทก์ จะใช้คำว่า “คนทุกข์” เพราะเมื่อมีความทุกข์จึงได้ไปฟ้องร้อง นอกจากนี้ ยังพบการเรียกบุคคลในกฎหมาย มีรูปแบบเป็นคำประสม โดยใช้คำว่า “เจ้า” เป็นคำหลัก และตามด้วยคำขยาย เช่น กล้า, ของ, ข้าว, คน, นา, บ้าน, เรือน, หาบ, เหมือง เป็นต้น คำที่พบมากที่สุด คือ “เจ้านา” คำที่พบรองลงมาคือ “เจ้าข้าว” ตัวอย่างเช่น

เจ้ากล้า หมายถึง ผู้มีกรรมสิทธิ์ในต้นข้าวอ่อนที่เพาะจากข้าวเปลือกสำหรับย้ายไปปลูกที่อื่น ดังข้อความที่ว่า *อันหนึ่งไผหากยังเลี้ยงแบ้หมุหมาเปิดไก่อก็ดี ยังเล่าไปรอดกล้ากินข้าวไร่นา ควรที่ เจ้ากล้าไล่ส่ง* (กฎหมายล้านคำกอง, ไบลานที่ 76 – 77/1)

เจ้าของ หมายถึง ผู้มีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน ดังข้อความที่ว่า *ไผผู้ยืมหนังสือทานแท้ ใคคั้น เทียวยานานมันหากยังอำเอาโทษมีภายหน้า นานคั้นแท้เจ้าของมาถามรอดพลอยเล่ามีคำอำว่าคั้นจริงแท้ เจ้าของได้ไต่ถ้อยเมื่อรอดเรือนมัน ก็จึงเห็นหนังสือเมื่อลุนภายหน้า ควรที่ตัดใส่แท้ที่ค่าหนังสือชอบแล้ว* (กฎหมายล้านคำกอง, ไบลานที่ 70/1)

เจ้าข้าว หมายถึง ผู้มีกรรมสิทธิ์ในข้าว ดังข้อความที่ว่า *ผู้ลัคนั้นพาโลใจบาป ครั้นว่ามันฆ่าเจ้า ข้าวตายแล้วควรฆ่าพรำนำ หากบได้ฆ่าแท้มันไปฟังสังฆะก็ดี ให้ใช้ห้าคนแท้ชอบคลอง* (กฎหมายล้านคำกอง, ไบลานที่ 62)

(4) จำเลย

จำเลย หมายถึง บุคคลซึ่งถูกฟ้องต่อศาลแล้ว ผู้ถูกฟ้องความ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554) พบว่า กฎหมายล้านคำกองจะใช้คำเรียกผู้ถูกกล่าวโทษ ดังนี้ 1) “แขก” ในฐานะที่เป็นคนนอก และเข้ามาสร้างความเดือดร้อนให้แก่ผู้กล่าวโทษ 2) “โจร” ในฐานะที่เข้ามาลัก ชิง ปล้น ฆ่า สมบัติของผู้กล่าวโทษ 3) ใช้โครงสร้าง เจ้า + ... เพื่อแสดงความเป็นเจ้าของสัตว์หรือสิ่งของนั้น ๆ ที่ไปสร้างความ

เสียหายให้แก่ทรัพย์สินของบุคคลที่เป็นผู้กล่าวโทษ (เช่น เจ้าควาย เจ้าม้า ที่ปล่อยให้ควาย หรือม้าของตนเข้าไปทำลายข้าวกล้าในนาของผู้กล่าวโทษ) ตัวอย่างเช่น

เจ้าควาย หมายถึง ผู้มีกรรมสิทธิ์ในตัวควาย ดังข้อความที่ว่า *อันหนึ่งม้าทั้งหมู่วัวควายก็ดี เขาหากโรเรปนไล่กันมานั้น เลยเล่าไปขุนผาของเขาเที่ยวรอด เสียของให้เจ้าม้าเจ้าควายใช้ชู้ฉัน เจ้าของอย่าเข้าแทงแท็บควรเจ้าเฮย* (กฎหมายล้านคำกอง, ใบลานที่ 82/1)

เจ้าบ้าน หมายถึง ผู้มีกรรมสิทธิ์ในบ้าน ดังข้อความที่ว่า *อันหนึ่งนายปักตุได้ตรงตราคูถี่ บ่สมให้เคียนแท้แขกนั้นหากไป รอดแห่งบ้านหันที่ทางใดก็ดี ก็บ่พิจารณาเลยเคียนกลายไปแท้ เจ้าบ้านนั้นเป็นโทษโทษ โศคคลองเมืองแต่หลังมาตั้ง* (กฎหมายล้านคำกอง, ใบลานที่ 94)

(5) บุคคลแวดล้อม (พยาน)

บุคคลแวดล้อม (พยาน) หมายถึง ผู้ที่รู้เห็นเหตุการณ์หรือข้อเท็จจริงที่ใช้เป็นหลักฐานเครื่องพิสูจน์ได้ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554) พบการเรียกบุคคลกลุ่มดังกล่าว โดยมีรูปแบบเป็นคำประสม มักจะใช้คำว่า “คน + ...” และคำว่า สักชี ได้แก่

สักชี หมายถึง ผู้ที่รู้เห็นเหตุการณ์หรือข้อเท็จจริงที่ใช้เป็นหลักฐานเครื่องพิสูจน์ได้ ดังข้อความว่า *“อันหนึ่งให้น้ำใจแท้มีสักชีเห็นบ่อนลันนั้น คลองเมืองมีผ่ากองตัว”* (กฎหมายล้านคำกอง, ใบลานที่ 79/1)

คนรู้ หมายถึง ผู้ที่ทราบเรื่องราวหรือข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น ดังข้อความที่ว่า *อันหนึ่งควายเสียแล้วมีคนรู้เมื่อเห็นนั้น ควรตอบคุณเพื่อนแท้เงินเบี้ยจึงสม* (กฎหมายล้านคำกอง, ใบลานที่ 78 – 79/1)

คนเห็น หมายถึง ผู้ที่ได้ประสบพบเห็นเหตุการณ์นั้นด้วยตาตนเอง ดังข้อความที่ว่า *อันหนึ่งวัวควายไปเข้าบ้านภายหลังเพื่อนพลอยหลัง มีคนเห็นแล้วเอามาไว้ ผีว่าไม่นานแท้เจ้าของควายนำบรอดพลอยผูกไว้* (กฎหมายล้านคำกอง, ใบลานที่ 78/1)

(6) คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมความผิดและบทลงโทษ

คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมความผิดและบทลงโทษ ผู้วิจัยพบการใช้คำที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการกระทำความผิด โดย 1) ใช้โครงสร้าง “ลัก + ...” เพื่อแสดงความผิดเกี่ยวกับการขโมยทรัพย์สินของผู้กล่าวโทษ 2) ใช้โครงสร้าง “เอา+...” 3) คำว่า “ดำ” 4) คำว่า “ดี” 5) คำว่า “ฆ่า” และ 6) คำว่า “ไล่พิษ” (วางยาพิษ) ตัวอย่างเช่น *นหนึ่งยังมีข้าร้ายลักเอาของท่านหนึ้น ให้บ่าวส่งนำสินได้ รอยรอดเขตบ้านเต้าแก่ผู้ใดก็ดี* (กฎหมายล้านคำกอง, ใบลานที่ 63) ส่วนคำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับบทลงโทษ ที่ปรากฏในกฎหมายล้านคำกอง เช่น

ช้น หมายถึง เครื่องสักการะที่ผู้ถูกกล่าวโทษจะต้องนำไปมอบให้ผู้กล่าวโทษ เพื่อเป็นการชดเชยในความผิด ดังข้อความที่ว่า *แม้้นว่าฝ่ายไพร่น้อยแท้เขาให้จุดเผาเสียก็ดี ให้ยอช้นสองที่ถึงช้นแปลงนั้น* (กฎหมายล้านคำกอง, ใบลานที่ 69/1)

ชั้นค่าคอก หมายถึง ชดใช้ด้วยทรัพย์สินตามมูลค่าของคักดินนา ดังข้อความที่ว่า *แม้ว่าแม่นขุนแท้ ชั้นค่าคอกตัดใส่ให้พัดข้าเสียแท้กองนา* (กฎหมายล้านคำกอง, ใบลานที่ 63/1)

ชั้นบัก หมายถึง การปรับให้ชดใช้เป็นทรัพย์สินหรือสิ่งของอย่างหนึ่ง ดังข้อความที่ว่า *อันหนึ่งคนใดบักโทตรายใส่ท่านความใดก็ดี ภายหลังเพื่อนต่อความเลยแพ้ว ควรที่ตัดโทษแท้ใส่กองชั้นบักตามชั้นหนักอันเบาของชั้นบักนั้น* (กฎหมายล้านคำกอง, ใบลานที่ 71/1)

ชั้นแปลง หมายถึง การปรับที่สามารถปรับแบบเป็นเงินก็ได้ ปรับเป็นการกระทำก็ได้ ดังข้อความที่ว่า *ไปทำเหมืองฝายชำระุดให้ปรับเป็นชั้นแปลง คือ ให้ไปซ่อมเหมืองฝายที่ชำระุดให้มีสภาพดีดังเดิม เช่น ไพร่หากมากล่าวฟ้องค่าสวนขุนใหญ่ ไพร่แล้วแพ้วตัดใส่ชั้นใหม่ ผู้พาความสวนถึกชั้นแปลงแท้* (กฎหมายล้านคำกอง, ใบลานที่ 59)

ฆ่า หมายถึง ทำให้ตาย ดังข้อความที่ว่า *อันอย่ายั่วให้พัวเมียเพื่อนห่างกันเนอราชาพระฆ่าตายมรเมี้ยน* (กฎหมายล้านคำกอง, ใบลานที่ 52 – 53/1)

1.2 การใช้คำยืมภาษาบาลี สันสกฤต และเขมร

กฎหมายโบราณ มีลักษณะสำคัญ คือ เป็นคำสอนซึ่งได้รับอิทธิพลจากศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์ จึงพบการใช้คำยืมภาษาบาลี – สันสกฤตอยู่ในกฎหมายล้านคำกองเป็นจำนวนมาก (ภาษาบาลี ใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ส่วนภาษาสันสกฤตใช้เขียนคำภีร์พระเวทในศาสนาพราหมณ์) นอกจากนี้ยังพบการใช้คำยืมภาษาเขมรทั้งในรูปของคำราชาศัพท์และคำสามัญ

ตัวอย่างการใช้คำยืมจากภาษาบาลี – สันสกฤต ที่ปรากฏในกฎหมายล้านคำกอง เช่น

ฉันทา หมายถึง ความพอใจ ส่วนคำว่า วงศา หมายถึง เชื้อสาย ส่วนคำว่า สุกติ หมายถึง ภูมิที่ถือว่าไปเกิดแล้วมีความสุขสบาย ดังข้อความที่ว่า *อันหนึ่งเสนาผู้พิจารณาตัดแต่งความนั้น ให้ตั้งอยู่สุคติแท้โดยด้ามตั้งคลอง คิดว่าให้หลักเรือนห้าประการคลองบ้านนั้นเนอ มีฉันทาหากเป็นคลองเค้า ฉันทานั้นเห็นแก่แวนนามเป็นวงศาสืบมาแทนเชื้อ* (กฎหมายล้านคำกอง, ใบลานที่ 58)

โทษา หมายถึง โทษ ความผิด การประทุษร้าย ความเกลียดชัง ดังข้อความที่ว่า *โทษานั้นคนชังแต่ก่อนตัดโทษให้สิ้นนั้นบ่ควรเจ้าเฮย* (กฎหมายล้านคำกอง, ใบลานที่ 58)

ไภยา หมายถึง ความกลัว มาจากคำว่า ภย (พระธรรมกิตติวงศ์ ทองดี สุรเตโช, 2550) ส่วนคำว่า ยศ หมายถึง ฐานันดรที่พระมหากษัตริย์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ดังข้อความที่ว่า *ไภยานั้นกลัวเกรงยศใหญ่ตัดให้แพ้วคนน้อยข่มเหง* (กฎหมายล้านคำกอง, ใบลานที่ 58 – 59/1)

ตัวอย่างการใช้คำยืมจากภาษาเขมร เช่น

ตราส (ในกฎหมายล้านคำกองเขียนเป็น ตัด) มาจากคำว่า ตราส ในภาษาเขมร หมายถึง พุดหรือแกลง เช่น พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสแสดงพระธรรมว่า , พระบรมกษัตริยาทรงตรัสเรียกพระมเหสี (สมเด็จพระสังฆราชชวณ ณาต, 1967) ดังข้อความที่ว่า *เมื่อนั้นพระบาทเจ้าตนชื่อคักกอง*

พระกัทรทรงครองธรรมทศราชมีจริงแท้ ก็จึงตัดคลองอาณาจักรไว้ในที่นางสาว (กฎหมายล้านคำกอง, ใบลานที่ 49)

นอกจากคำยืมภาษาเขมรจะถูกนำมาใช้เป็นคำราชาศัพท์แล้ว ผู้วิจัยยังพบว่ามีคำยืมภาษาเขมรมาใช้เป็นคำสามัญอีกหลายคำ เช่น

ความหมายมาจากภาษาเขมรโบราณ หมายถึง “ดูแลสัตว์” คำนี้เป็นรากศัพท์ของคำว่า ganval แปลว่า คนเลี้ยงสัตว์ (อุไรศรี วรตะริน, 2553) ภาษาเขมรปัจจุบันเขียน ขวาล (ออกเสียง เขวียล) ดังข้อความที่ว่า อันหนึ่งเจ้านาไปไล่ช้างข้างบ่หนินาดังนั้น ให้รับนำเมื่อถึงบอกนายความช้าง (กฎหมายล้านคำกอง, ใบลานที่ 74/1) เหตุที่นำคำว่า ความหมายมาใช้กับคนเลี้ยงช้างโดยเฉพาะ อาจเนื่องมาจากกลุ่มชาติพันธุ์ส่วย (รวมทั้งเขมร) เป็นกลุ่มเดียวที่เชี่ยวชาญในเรื่องของการคล้องช้างป่า เลี้ยงชาติ และฝึกช้าง จนสามารถนำไปใช้งานได้

การใช้คำยืมจากภาษาบาลีและสันสกฤต ที่พบในกฎหมายล้านคำกอง แสดงให้เห็นว่ากฎหมายฉบับนี้ส่วนหนึ่งได้รับอิทธิพลมาจากศาสนา เช่น การที่กล่าวถึง โลกะ โทสะ โมหะ ซึ่งเป็นอกุศลมูล (เหตุที่ทำให้เกิดบาป อกุศล) คำว่า โลกะ หมายถึง ความโลภ คำว่า โทสะ หมายถึง ความโกรธ คำว่า โมหะ หมายถึง ความหลง ถ้าปราศจาก 3 สิ่งนี้ คนก็จะไม่ทำความชั่วหรือทำผิดกฎหมาย ข้อสังเกตอีกประการหนึ่ง คือ ในกฎหมายล้านคำกองมีการยกคำบาลี – สันสกฤตขึ้นมาเป็นคำตั้ง แล้วอธิบายความหมายของคำนั้น ๆ ด้วยภาษาของคนในพื้นที่ (พวน) เช่น “ไถยานั้นกลัวเกรง” คำว่า “ไถยา” ในภาษาบาลี มีความหมายตรงกับคำว่า “กลัวเกรง” ในพวน

ส่วนการใช้คำราชาศัพท์ภาษาเขมรนั้น เพื่อเป็นการยกฐานะกษัตริย์โดยการใช้คำยืมภาษาเขมรที่เป็นคำราชาศัพท์ เป็นการทำให้สิ่งที่พระองค์ทรงบัญญัติขึ้น (กฎหมาย) มีความศักดิ์สิทธิ์ ขอบธรรมที่ (The divine right) จะใช้ควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคม

1.3 การใช้กลวิธีทางวรรณศิลป์

กฎหมายล้านคำกองแต่งโดยใช้ฉันทลักษณ์ “โคลงโบราณ” ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงได้วิเคราะห์กลวิธีทางวรรณศิลป์เพิ่มเติมเข้ามาด้วย โดยที่จะวิเคราะห์ในส่วนของการเล่นเสียงสัมผัสพยัญชนะและสัมผัสสระ การใช้คำสร้อย รวมทั้งคำขึ้นต้นและคำลงท้าย เพื่อทำให้เกิดความงามทางเสียงและความหมาย การใช้ฉันทลักษณ์ “โคลงโบราณ” คำสัมผัสในโคลงโบราณ คำสร้อยในโคลงโบราณก็เพื่อให้เกิดความไพเราะในการใช้ภาษา เพื่อให้ง่ายต่อการจดจำข้อกฎหมาย ดังนี้

1) การเล่นเสียงสัมผัสอักษรและสัมผัสสระ

สัมผัสอักษร คือ สัมผัสพยัญชนะที่มีเสียงพยัญชนะต้นเสียงเดียวกัน เช่น จำใจจำจากเจ้าจำจร (ตะเลงพ่าย) ส่วนสัมผัสสระ คือ สัมผัสที่มีเสียงสระหรือเสียงสระกับตัวสะกดในมาตราเดียวกัน เช่น อันความคิดวิทยาเหมือนอาวุธ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554) จากตัวอย่างข้างต้นมีการเล่นเสียงสัมผัสสระ คือ คำว่า วิท สัมผัสสระกับคำว่า วิท(ยา) และคำว่า (วิท)ยา สัมผัสสระกับคำว่า อา (วุธ) ตัวอย่างที่พบในกฎหมายล้านคำกอง เช่น

(1) สัมผัสอักษร

“อันหนึ่งผู้ไปรีตบ้านตลกแต่งคลองเมืองก็ดี ชีมีกายราชาพระยอดเป็นเจ้าให้เอาแสสามง่าตีเสียดสามบาทตามโทษทั่ววงไว้หยาเสียด แม้วาเป็นตระกูลแท้สมมาเงินห้าบาท ผึ่งพรวดพร้อมถึงถ้วนทุกพัน” (กฎหมายล้านคำกอง, ใบลานที่ 54 – 55/1)

จากตัวอย่างข้างต้น พบว่า มีการใช้คำสัมผัสอักษร ในคำว่า “พรวด” กับคำว่า “พร้อม” และใช้สัมผัสอักษร ในคำว่า “ถึง” กับคำว่า “ถ้วน”

(2) สัมผัสสระ

“อันหนึ่งได้ว่ามีผู้แล้วอย่าเหยียดชายอื่น อย่ากลัวเล่นเชิงขู่มายชาย อันหนึ่งอย่าได้กินเหล้าพันหลงเพศโมหานั้นเนอ เลยลวดมีมายาเกิดเป็นเชิงขู่มีนานแท้จักตายคอบดาบชีวิตมันหากสั้นถึงแท้เที่ยงจริงคลองผู้นี้ภายหลังมีโทษผู้หากอนุญาตให้สั้นนั้นจึงควร” (กฎหมายล้านคำกอง, ใบลานที่ 53)

จากตัวอย่างข้างต้น มีการเล่นสัมผัสสระในคำว่า “มาย” กับคำว่า “ชาย”, เล่นเสียงสัมผัสสระในคำว่า “มา” กับคำว่า “ยา”

ในกฎหมายล้านคำกองมีการใช้สัมผัสอักษรมากกว่าการใช้คำสัมผัสสระ เพื่อทำให้เกิดความไพเราะในคำประพันธ์ นอกจากนี้ยังมีส่วนช่วยให้ประชาชนสามารถจดจำเนื้อหาของกฎหมายได้ง่ายขึ้น (เพราะมีเสียงสัมผัสคล้องจองในการใช้คำสัมผัสอักษรที่ช่วยเสริมสร้างความจำ) ทำให้ประชาชนเกิดความเข้าใจที่แจ่มแจ้ง และสามารถนำไปใช้ประพฤติกฎปฏิบัติตนได้ถูกต้องเหมาะสม

2) คำซ้อน

คำซ้อน เกิดจากการนำคำ 2 คำมาซ้อนกัน แต่เดิมใช้กับคำที่มีความหมายเหมือนกันหรือคล้ายคลึงกัน โดยคำที่นำมาซ้อนกันนี้อาจมีที่ใช้ในภาษาถิ่นคนละถิ่น หรือใช้ต่างกาลเวลากันมาซ้อนกัน เช่น บ้านเรือน เลื่อสาด เช็ดหลาบ เป็นต้น ต่อมาจะนำคำที่มีความหมายตรงกันข้ามกันมาซ้อนกัน เช่น สูงต่ำ ดำขาว ผิดชอบ เป็นต้น นอกจากนี้คำซ้อนอาจพิจารณาถึงเรื่องเสียงด้วย เราจึงอาจแบ่งคำซ้อนออกเป็น 2 ชนิด คือ คำซ้อนเพื่อความหมาย และคำซ้อนเพื่อเสียง (สุนันท์ อัญชสิษฐกุล, 2556) คำซ้อนที่ปรากฏในกฎหมายล้านคำกองเป็นคำ 2 พยางค์ มีทั้งคำซ้อนเพื่อความหมาย และซ้อนเพื่อเสียง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

(1) คำซ้อนเพื่อความหมาย

จื่อจำ คำว่า จื่อ หมายถึง จำ ส่วนคำว่า จำ หมายถึง จำ คำว่า “จื่อจำ” นอกจากจะเป็นคำซ้อนเพื่อความหมายแล้ว ยังเป็นคำสัมผัสอักษร จ อีกด้วย ดังข้อความที่ว่า “บัดนี้พระก็สอนพ่อบ้านผู้หมักหวานเกยควร รักษาป่วนางจำนำดีแท้ อย่าให้กระทำมิจฉาจารแท้ตั้งอยู่ในคลองชอบดาบอย่าให้โทษแล่นต้องเมื่อหน้าเกิดมี แม้นว่าไปหนห้องทางใดประเทศต่างก็ดี ควรรักษาแนบนำอย่าซ้ำหากแม้นแท้บ้านผู้หมักหวานเกยควรรักษาจื่อจำคลองนี้” (กฎหมายล้านคำกอง, ใบลานที่ 51/1 – 51)

เลขลวด คำว่า เลข หมายถึง พันหรือเกินจุดที่กำหนด ส่วนคำว่า ลวด หมายถึง เลข นอกจากจะเป็นคำซ้อนเพื่อความหมายแล้ว ยังเป็นคำสัมผัสอักษร ล อีกด้วย ดังข้อความที่ว่า “อันหนึ่งอย่าได้กินเหล่าพันหลงเพศโมหานั้นเนอ เลขลวดมีมายาเกิดเป็นเชิงซู้ มีน่านแท้จักตายคอบตาบชีวิตมันหากสันเถิงแท้เที่ยงจริงคลองผู้เงี้ยลุนมีโทษผัวหากอนุญาตให้สันนั้นจึงควร” (กฎหมายล้านคำกอง, ใบลานที่ 53)

(2) คำซ้อนเพื่อเสียง

ดอมตั้ง หมายถึง ดูแล (ความหมายหลักอยู่ในคำว่า “ดอม” หมายถึง ดู) ปรากฏในกฎหมายล้านคำกอง เช่น เมียจำพวกหนึ่งพ่อแม่ให้ถึกต้องกันว่าเป็นเมีย ตามอาศัยอยู่กินดอมตั้ง หญิงผู้เงี้ยได้ขึ้นห้องเมื่อเสพสมสอง (กฎหมายล้านคำกอง, ใบลานที่ 110)

3) การใช้คำสร้อย

การใช้คำสร้อยในกฎหมายล้านคำกอง คือคำว่า “เนอ” และ “แล” โดยคำสร้อยที่ปรากฏเป็นคำที่ใช้ลงท้ายวรรค ท้ายบาท หรือท้ายบท เพื่อให้เกิดความไพเราะ หรือเพื่อให้จำนวนคำครบตามลักษณะบังคับของฉันทลักษณ์ บางแห่งก็ใช้เป็นคำถาม (แบบที่ไม่ต้องการคำตอบ เป็นการถามเชิงวาทิลลีย์) หรือใช้ย้าความ เพื่อจะบ่งบอกเน้นย้ำว่าข้อปฏิบัติในเนื้อหาทางกฎหมายเป็นสิ่งที่น่าต้องปฏิบัติตาม ตัวอย่างของการใช้คำสร้อยที่ปรากฏในกฎหมายล้านคำกอง เช่น

เนอ เป็นคำทอดเสียงลงท้ายบทให้รู้ ดังข้อความที่ว่า “ยามเมื่อพระบาทเจ้ายุรยาตราไปมาเมื่อใด อย่าให้มีศัตรูเบียดเบียนพระองค์เจ้า อันหนึ่งให้แสวงหาฝ่ายศัตรูภายหลังนั้นเนอให้จื้อแจ่งจำไว้ชู้คน คุณพระมีมากลั่นสี่ราชสังขยาได้นั้น” (กฎหมายล้านคำกอง, ใบลานที่ 50/1)

“อันนี้หากเป็นคลองขุนคัมโบราณจำจื้อเอาเนอ อย่าให้เป็นโทษต้องตนแท้บ่ดี” (กฎหมายล้านคำกอง, ใบลานที่ 52/1)

“อันหนึ่งอย่าได้เอากันเล่นการหญิงสาวบ่าวนั้นเนอ อย่าโลภเลี้ยวลวงซู้จากผัว อันอย่ายั่วให้ผัวเมียเพื่อนห่างกันเนอ” (กฎหมายล้านคำกอง, ใบลานที่ 52)

แล หมายถึง อย่างนั้น เป็นเช่นนั้น ปรากฏในกฎหมายล้านคำกอง เช่น “ผู้เงี้ยได้เอามาหากลบกเข่ามันนั้น กองค่านั้นควรให้แก่มันชอบแล ผิบได้ผู้ลั่นนั้นได้แต่คันทัว ดังนั้น คุณมันมีกองค้ำหัวนำให้หากแม่ที่ไกลแท้ปุ่นเป็นสามส่วน” (กฎหมายล้านคำกอง, ใบลานที่ 63)

4) การใช้คำขึ้นต้นและคำลงท้าย

คำขึ้นต้นและคำลงท้าย ถือเป็นส่วนประกอบสำคัญในกฎหมายล้านคำกอง เนื่องจากเป็นเครื่องช่วยจำแนกเนื้อหาออกเป็นกฎหมายแต่ละหัวข้อ การใช้คำขึ้นต้นเป็นส่วนประกอบสำคัญในกฎหมายล้านคำกอง เนื่องจากเป็นเครื่องช่วยจำแนกเนื้อหาและบุคคลที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาของกฎหมายนั้น

(1) การใช้คำขึ้นต้น

การใช้คำขึ้นต้นเนื้อหาด้วยคำว่า “บัดนี้” จะใช้กับคำสอนที่อ้างว่ามาจากเจ้าล้านคำกอง ที่ทรงสั่งสอนขุนนางและประชาชนทั่วไป พบทั้งสิ้น จำนวน 35 แห่ง เช่น “บัดนี้พระก็สอนพ่อบ้านผู้หม่กว่านเกยควรรักษาบ้วนางจ่านำดีแท้ อย่าให้กระทำมิจฉาจารแท้ตั้งอยู่ในคลองชอบตาย” (กฎหมายล้านคำกอง, ใบลานที่ 51/1)

การใช้คำขึ้นต้นเนื้อหาด้วยคำว่า “อันหนึ่ง” (หมายถึง หนึ่ง) จะใช้กับคำสอนที่ไม่ได้อ้างที่มาว่ามาจากเจ้าล้านคำกอง และใช้สั่งสอนขุนนางและประชาชนทั่วไป ผู้วิจัยพบว่า ในกฎหมายล้านคำกอง ใช้คำนี้เป็นจำนวนมากถึง 203 แห่ง เช่น “อันหนึ่งเป็นขุนกว่านในราชวังหลวงให้มีคำทูลก็จงเป็นอันเค้าบดั่งนั้นอย่าเล่าเลยเอามันจักเป็นโทษาโทษถองถึงแท้ อันหนึ่งของหากไปตกเบื่องในเขตสังโฆก็ดี อย่าได้ล้นบายเอาบาบบังเวรต้องควรที่มีคำไหว้สังโฆเจ้าเขตอนุญาตแล้ววางให้ก็จึงเอาชอบตาย” (กฎหมายล้านคำกอง, ใบลานที่ 52)

ส่วนการใช้คำว่า “ผิวว่า” หมายถึง แม่ว่า หรือ หากว่า ใช้บอกเงื่อนไขเหมือนกับคำว่า “หาก” จะใช้สำหรับเนื้อหาที่เป็นคำสั่งสอนรวมทั้งข้อปฏิบัติต่าง ๆ ของบรรดาไพร่ โท ข้อย ข้า ทาส สัตว์เลี้ยง และสิ่งของ พบทั้งสิ้น จำนวน 106 แห่ง ตัวอย่างที่พบ เช่น “ผิวว่าชีม้าผ่านหน้าขุนนางแท้เสนาผู้ใหญ่ก็ดี ให้ดีเสียห้าบาทแส้มแท้โทษมันสมมามีเงินห้าบาทตกลงกล่าวไว้มีแท้เที่ยงจริง” (กฎหมายล้านคำกอง, ใบลานที่ 55/1)

(2) การใช้คำลงท้าย

การใช้คำลงท้ายในกฎหมายล้านคำกอง ผู้วิจัยพบว่ามีการใช้โครงสร้าง “ชอบ +.....” เพื่อบ่งบอกว่า เป็นการปรับ หรือการสั่ง หรือข้อปฏิบัตินั้นถูกต้องสมควรแล้ว

ผู้วิจัยพบคำว่า “ชอบคลอง” มากที่สุด ซึ่งคำนี้จะใช้เป็นคำลงท้ายตัวบทกฎหมาย ดังข้อความที่ว่า “อันหนึ่งอย่าได้ปากกล่าวด้านคำยากใส่โยมันเล่าเสียโคดมรีตคลองเมืองแท้ อันหนึ่งอย่าได้โกธาเข้มสมความพลอยด่ากันนั้น ให้ค่อยด้านจาแท้ชอบคลอง” (กฎหมายล้านคำกอง, ใบลานที่ 56 – 57/1)

ผู้วิจัยพบคำว่า “ชอบแล้ว” รองลงมา ซึ่งคำนี้จะใช้เป็นคำลงท้ายตัวบทกฎหมาย ดังข้อความที่ว่า “อันหนึ่งผัวก็ย้งอยากได้คึดเอาเป็นเมีย ควรให้มีเงินพันร้อย คารวะเจ้าจอมหัวภูวนาถ อนุญาตแล้วไล่ให้ก็จึงเอาชอบแล้ว” (กฎหมายล้านคำกอง, ใบลานที่ 60 – 61/1)

ส่วนคำว่า “ชอบตาย” พบมากเป็นอันดับที่ 3 ใช้เป็นคำลงท้ายตัวบทและหัวข้อย่อยของตัวบทกฎหมาย เช่น “อันหนึ่งของหากไปตกเบื่องในเขตสังโฆก็ดี อย่าได้ล้นบายเอาบาบบังเวรต้องควรที่มีคำไหว้สังโฆเจ้าเขตอนุญาตแล้ววางให้ก็จึงเอาชอบตาย” (กฎหมายล้านคำกอง, ใบลานที่ 52)

2. กลวิธีการใช้สำนวน

สำนวน หมายถึง ถ้อยคำหรือข้อความที่กล่าวสืบต่อกันมาช้านานแล้วมีความหมายไม่ตรงตามตัวหรือมีความหมายอื่นแฝงอยู่ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554) การใช้สำนวนในกฎหมายล้านคำกอง เกี่ยวข้องกับการเมืองการปกครอง เป็นหลัก เช่น

กินเมือง หมายถึง ได้ไปปกครองดูแลบ้านเมือง ปรากฏในกฎหมายล้านคำกอง เช่น อันหนึ่งเสนาผู้กินเมืองตกแต่งแปลงนั้น ควรที่ถามรีตแท้คลองตั้งแต่หลัง อย่าได้กลายคลองแท้ฟ้าโลม้มาก โทษแล่นต้องเถิกแท้ถักตน (กฎหมายล้านคำกอง, ใบลานที่ 56)

แข็งเมือง หมายถึง ชัยนชั้นแข็งในการทำการราชการงานเมือง เพื่อให้เกิดความสงบสุขในบ้านเมือง ปรากฏในกฎหมายล้านคำกอง เช่น “อันหนึ่งให้แต่งตั้งขวัญปักตูรูด้านทางคดเลี้ยวหลายเส้น ทับเต็งอย่าได้ใจโลร้ายเล็กเบียดเบียนเมืองแท้ตาย เอากันคิดซุคลองปูนบ้องจึงได้ชื่อว่าเสนาแก้วแข็งเมืองต่างราชอยู่ทางสร้างเมืองบ้านรุ่งเรือง” (กฎหมายล้านคำกอง, ใบลานที่ 57)

พิมพ์เมือง หมายถึง แบบแผนของอาณาจักร ปรากฏในกฎหมายล้านคำกอง เช่น บัดนี้จักกล่าวถึงมนตรีเฝ้าราชาพระบาทอยากกล่าวด้านหลายถ้อยสิ้นคำคลองกล่าวไว้อย่าสิ้นพิมพ์เมืองจักไปทางใดก็อย่ากายคลองแท้ (กฎหมายล้านคำกอง, ใบลานที่ 56/1)

การใช้สำนวนในกฎหมายล้านคำกองเกี่ยวข้องกับการเมืองการปกครอง โดยย้ำเน้นว่ากฎหมายล้านคำกองเป็น “พิมพ์เมือง” คือ แบบแผนที่ดีของกฎหมาย สำนวน “กินเมือง” คือให้ปกครองเมืองตามแม่แบบกฎหมายล้านคำกอง และ สำนวน “แข็งเมือง” คือ ให้ชัยนชั้นแข็งที่จะทำให้งานราชการงานเมือง การใช้ภาษาในสำนวนเน้นสำนวนแบบบอกเล่า ในสำนวน กินเมือง และ แข็งเมือง ใช้ภาษาในสำนวนแบบคำสั่ง ในสำนวน พิมพ์เมือง

3. กลวิธีการขยายข้อความ

กลวิธีการขยายข้อความ เป็นการทำให้เรื่องราวที่เขียนนั้นมีน้ำหนัก น่าเชื่อถือ ผู้วิจัยได้ศึกษากฎหมายล้านคำกองอย่างละเอียดแล้ว พบว่า มีกลวิธีการขยายข้อความ ดังนี้

1) การขยายข้อความด้วยการบรรยาย

การขยายข้อความด้วยการบรรยาย จัดเป็นกลวิธีที่พบมากที่สุด การขยายความในลักษณะดังกล่าวทำให้เกิดโวหาร ที่เรียกว่า “บรรยายโวหาร” ผู้วิจัยพบการใช้กลวิธีดังกล่าวในกฎหมายล้านคำกอง เช่น

“อันหนึ่งผู้ใดไปลักข้าวในนาของท่านแท้ตั้งนั้น เจ้านาเห็นฆ่าตายกลางแล้ว ด้ว่าบ่ได้ฆ่าตัดใส่สินไหม ของฝูงนั้นจำใช้ชอบคลอง หากยังได้ของเก่าคืนมา ใส่โทษซ้ำพ้อห้าบาทเงิน ใผ่ผู้ลักเอาเข้าในเหยียงของเพื่อนเจ้าเห็นฆ่าตายแล้วอย่าเสีย หากบ่ฆ่าจำแทนห้าทอจริงแล้ว ยังเล่าได้ของเก่าคืนมา ให้ใส่ขันใหม่ซ้ำเงินร้อยชอบคลอง ผู้ลักนั้นพาโลใจบาป ครั้นว่ามันฆ่าเจ้าข้าวตายแล้วควรฆ่าพร้า นำ หากบ่ได้ฆ่าแท้มันไปเพิงสังสะกัตี ให้ใช้ห้าคนแท้ชอบคลอง ให้พัดซ้ำตัดใส่ขันใหม่ เอาตามคลองถึงขันอันใช้

หากยังเอามันได้ฆ่าเสียตามโทษของมันยังมากน้อยเท่าใดแต่ถ้ารบถวายชอบแล้ว ผู้ลงเฝ้าเชื่อนามการถึงแก่มีนั้น บัควรให้ตัวป็นเป็นถ้อยยกยอ” (กฎหมายล้านคำกอง, ใบลานที่ 62 – 63/1)

จากตัวอย่างข้างต้น หัวข้อเรื่อง คือ การไปลักข้าว และส่วนที่ทำหน้าที่ขยายความ คือ

- 1) เจ้าของข้าวเห็นขโมยลักข้าว จึงฆ่าขโมยตาย
- 2) ถ้าเจ้าของข้าวไม่ได้ฆ่า ให้ปรับสินไหมขโมย
- 3) หากได้ข้าวเก่าคืนมา ให้ปรับเงิน 5 บาท
- 4) ถ้าขโมยลักข้าวให้ชดใช้ข้าวให้แก่เจ้าของข้าวจำนวน 5 เท่า เมื่อได้ข้าวเก่าคืนมาให้ปรับเงินคนลักข้าว 100 บาท
- 5) ถ้าขโมยฆ่าเจ้าของข้าวตาย ให้ประหารชีวิตขโมยเสีย
- 6) ถ้าขโมยหนีไปบวช ให้ชดใช้ความผิดเท่ากับค่าตัวคน 5 คน
- 7) ถ้าเอาผิดโทษประหารได้ ให้ประหารตามโทษ และสมบัติของขโมยมีอยู่จำนวนเท่าใดให้ถวายแก่เจ้าล้านคำกอง โดยห้ามญาติของขโมยฟ้องร้องแทนขโมย

ลักษณะสำคัญของการขยายความข้างต้น คือ ข้อบังคับที่สัมพันธ์กับการลงโทษ ซึ่งทำให้กฎหมายเกิดความศักดิ์สิทธิ์ น่าเกรงกลัว

2) การขยายข้อความด้วยการให้สั่งสอน

การขยายข้อความด้วยการสั่งสอน จัดเป็นกลวิธีที่พบรองลงมาจากกรขยายข้อความด้วยการบรรยาย การขยายความในลักษณะดังกล่าวทำให้เกิดโวหารที่เรียกว่า เทศนาโวหาร (การเขียนอธิบายชี้แจงให้ผู้อื่นเข้าใจ ชี้ให้เห็นประโยชน์หรือโทษของเรื่องที่กล่าวถึง) (กำชัย ทองหล่อ, 2550) ซึ่งในกฎหมายล้านคำกองนิยมใช้กลวิธีการสอนแบบตรงไปตรงมา (แสดง “เหตุ” และ “ผล” ที่เกิดจากการกระทำไว้เป็นลำดับอย่างชัดเจน) เช่น

“บัดนี้พระบาทเจ้าสอนสั่งนางหญิงก่อนแล้ว อย่าได้ลวนคำสอนบาปเวรเมื่อหน้า อันหนึ่งอย่าได้เอากันเล่นการหญิงสาวบ่าวนั้นเนอ อย่าโลภเลี้ยวลวงซู้จากผัว อันอย่ายั่วให้ผัวเมียเพื่อนห่างกันเนอ ราชาพระเจ้าตายมรเมี้ยน อันหนึ่งหญิงใดจักเข้าเว้าสนมหนุ่มป่วนางก็ดี ให้มีคำถองเถิงคอบเคยกายท่าย อย่าท้อสองคนเว้าจากกันซุบซิบกระทำเยื่องนั้นคลองนื้บดี อันหนึ่งอย่าให้ทำสหายแท้สนมนางภูวนาถโทษแล่นต้องนำให้ถึกตน” (กฎหมายล้านคำกอง, ใบลานที่ 52 – 53/1)

จากตัวอย่างข้างต้น หัวข้อเรื่อง คือ “เจ้าล้านคำกองสั่งสอนข้อควรปฏิบัติของผู้หญิง” และใช้กลวิธีการขยายข้อความด้วยการสั่งสอนใน 6 ประเด็น คือ

- 1) อย่าประพฤดิละเมิดคำสอน
- 2) ผู้หญิงกับผู้ชายห้ามหยอกล้อกันเชิงซู้สาว
- 3) ผู้หญิงอย่ามีซู้
- 4) อย่าไปทำให้คนอื่น (สามี – ภรรยา) ต้องผิดใจกัน จะต้องโทษประหาร

5) ผู้ชายเข้าไปพูดคุยกับนางสนมเพียงลำพังสองต่อสอง และคุยกันแบบกระซิบกระซาบนั้นเป็นการกระทำที่ไม่สมควร

6) ผู้หญิงไม่ควรทำตนสนิทสนมหรือดีตนเสมอกับพระมเหสี เพราะจะทำให้มีราชภัยมาถึงตัว

3) การขยายข้อความด้วยการยกตัวอย่าง

การขยายข้อความด้วยการยกตัวอย่าง จัดเป็นกลวิธีที่พบเป็นลำดับที่ 3 ต่อจากการขยายข้อความด้วยการบรรยายและการขยายข้อความด้วยการสั่งสอน การขยายความในลักษณะดังกล่าวทำให้เกิดโวหารที่เรียกว่า สาธกโวหาร (โวหารที่มุ่งให้ความชัดเจนโดยการยกตัวอย่าง เพื่ออธิบายให้แจ่มแจ้งหรือสนับสนุนความคิดเห็นที่เสนอให้หนักแน่น) (กำชัย ทองหล่อ, 2550) เช่น

“บัดนี้จักกล่าวตามคลองหนโลกก่อนแล้ว หญิงแปดจำพวกนี้พึงแจ้งชู้คน หญิงผู้หนึ่งหมดพ่อแล้วยังแม่รักษา หญิงหนึ่งยังทั้งสองพ่อแม่รักษาไว้ หญิงหนึ่งมีพี่ชายรักษาอยู่ด้อมกัน หญิงหนึ่งยังทำนองชายแท้อยู่รักษา หญิงหนึ่งมีพี่น้องแวนนามรักษา อยู่มันก็เลี้ยงเอาไว้อยู่ด้อม หญิงหนึ่งมีชาติเชื้อรักษาไว้จำนำ หญิงหนึ่งมีพงศ์เชื้อแวนตนภายนอก ยังท้อสธรรมิกแท้ทั้งห้ารักษา คือว่าภิกษุเจ้าตนประเสริฐภิกษุนี้ก็ดี สามเณรสามเณรีพราห์เพ็งสืบสร้าง กับทั้งสิกขามานผู้จำศีลบได้บวช ชื่อว่าสธรรมิกพร้อมจริงแท้ห้าประการ หญิงแปดจำพวกนี้ ไผ่ผู้นอนด้อมตั้งฝูงหญิงนี้เป็นโทษ ควรที่ตัดชันใหม่ใส่ชายจริงแท้ ตามคลองตั้งชันใหม่เปียห้าหมื่น ยังเล่าปาห้าพันเปียจริงแท้จึงควรผัจักให้เป็นเงินแท้ตามคลองอันกล่าวมานี้ เป็นร้อยหกบาทเพื่อจริงแท้ชอบคลอง โทษดังนี้ขึ้นแต่ทางชาย กับเป็นโทษาแก่หญิงฝูงนี้” (กฎหมายล้านคำทอง, ใบลานที่ 109 – 110/1)

จากตัวอย่างข้างต้น หัวข้อเรื่อง คือ “ผู้หญิง 8 จำพวกที่ผู้ชายจะลู่ออกมาเป็นเมีย” และมีการยกตัวอย่างผู้หญิง 8 จำพวกที่ผู้ชายจะลู่ออกมาเป็นภรรยา คือ

- 1) ผู้หญิงที่พ่อเสียชีวิตแต่มีแม่เลี้ยงดูรักษาไว้
- 2) ผู้หญิงที่มีพ่อแม่เลี้ยงดูรักษาไว้
- 3) ผู้หญิงที่มีพี่ชายเลี้ยงดูรักษาไว้
- 4) ผู้หญิงที่มีผู้ชายเลี้ยงดูรักษาไว้
- 5) ผู้หญิงที่มีลูกพี่ลูกน้องเลี้ยงดูรักษาไว้
- 6) ผู้หญิงที่มีญาติเลี้ยงดูรักษาไว้
- 7) ผู้หญิงที่มีญาติห่าง ๆ เลี้ยงดูรักษาไว้
- 8) ผู้หญิงที่มีสธรรมิกทั้ง 5 คือ ภิกษุ ภิกษุณี สามเณร สามเณรี และสิกขมานะ เป็นผู้เลี้ยงดูรักษาไว้

ผู้หญิง 8 จำพวกนี้ ผู้ที่ได้ครองเรือนด้วยต้องจ่ายชันใหม่ 50,000 เปี้ย

4) การขยายข้อความด้วยการเปรียบเทียบ

การขยายข้อความด้วยการเปรียบเทียบจัดเป็นกลวิธีที่พบน้อยที่สุดในการขยายข้อความ การขยายความลักษณะดังกล่าวทำให้เกิดโวหารที่เรียกว่า อุปมาโวหาร (การเขียนเป็นสำนวน

เปรียบเทียบที่มีความคล้ายคลึงกัน เพื่อให้ผู้อ่านเกิดความเข้าใจที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น โดยการเปรียบเทียบสิ่งของที่เหมือนกันเปรียบเทียบโดยอิงความคิดไปสู่อีกสิ่งหนึ่งหรือเปรียบเทียบข้อความตรงกันข้ามหรือข้อความที่ขัดแย้งกัน) (กำชัย ทองหล่อ, 2550) ในกฎหมายล้านคำกอมมีการใช้กลวิธีการขยายข้อความด้วยการเปรียบเทียบ เช่น

“บัดนี้พระบาทเจ้าสอนสั่งสาวสนมทั้งทาสีหม่มนางผู้งใช้ อย่าได้ทำคลองร้ายมิจฉาจารย์เชิงถ้อยนั้นเนอให้คอยหลีกเว้นเมื่อหน้าก็จึงดี อันหนึ่งให้บัวระบัดเจ้าภูมีเทวราชให้ชอบแท้คลองเจ้าสั่งสอนยังจักมีบุญคำสุขเมื่อหน้า บุญชูชักรุ่งเรืองเมื่อหน้าเป็นดังสีดาแก้วก็ลยาพระยารามปางนั้น ก็ทำชอบแท้บุญคำรุ่งเรืองพระบาทตั้งคลองไว้สอนสั่งบัวนางทั้งทาสีคนจำไว้” (กฎหมายล้านคำกอม, ใบลานที่ 54)

จากตัวอย่างข้างต้น หัวข้อเรื่อง คือ “ขอให้สาวสนมกำนัลในทั้งหลาย ประพฤติตนอยู่ในศีลธรรมอันดี ไม่ล่วงละเมิดศีลข้อ 3 (กาเมสุมิฉาจารย์)” ในกฎหมายล้านคำกอมมีการขยายข้อความโดยการเปรียบเทียบว่า ถ้าสตรีนางใดสามารถกระทำอย่างที่พระเจ้าล้านคำกอมทรงสั่งสอนได้ ผลบุญก็จะนำพาให้ชีวิตมีแต่ความสุข ความเจริญรุ่งเรือง เมื่อเกิดชาติหน้าก็จะมีบุญวาสนาเสมอด้วยพระนางสีดา ผู้เป็นมเหสีของพระราม การกล่าวในลักษณะถือเป็น “การให้รางวัล” ซึ่งถือเป็นเงื่อนไขสำคัญอย่างหนึ่ง ที่จะทำให้พลรัฐปฏิบัติตามกฎหมาย

อภิปรายผลการวิจัย

กลวิธีทางภาษาที่ปรากฏในกฎหมายล้านคำกอม ได้แก่ 1) การใช้คำศัพท์เฉพาะทางกฎหมายเพื่อสะท้อนความเป็นกฎหมาย เช่น การกล่าวถึง “ขัน” (เครื่องสักการะ) ไว้ในบทลงโทษว่าจำแนกได้เป็น ขันค่าคอก ขันบัก ขันแปลง โดยที่ “ขันค่าคอก” จำเลยจะต้องเสียค่าปรับเท่ากับคักคอก “ขันบัก” จำเลยจะต้องชดใช้เงินให้แก่โจทก์เป็น 2 เท่า และ “ขันแปลง” จำเลยต้องชดใช้ให้แก่โจทก์เป็นการกระทำ เช่น ถ้าจำเลยทำผิดคือไปทำลายเหมืองฝาย จำเลยต้องชดใช้ด้วยการไปซ่อมแซมเหมืองฝายให้กลับมาสภาพดีดังเดิม เป็นต้น

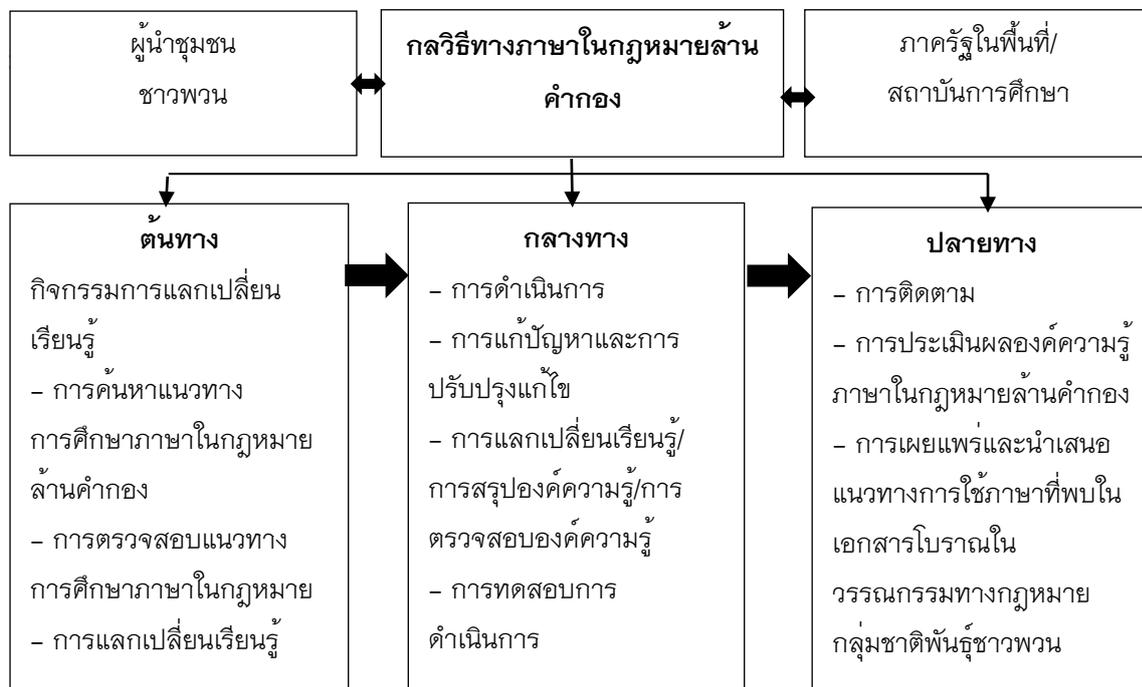
การใช้คำยืมภาษาบาลี - สันสกฤต เพื่อแสดงให้เห็นว่า กฎหมายโบราณนั้นมีรากฐานมาจากศาสนา เช่น การที่กฎหมายล้านคำกอมกล่าวถึงอกุศลมูล 3 ประการ ได้แก่ โลภะ (ความโลภ) โทสะ (ความโกรธ) โมหะ (ความหลง) เนื่องจากทั้ง 3 สิ่งนี้เป็นมูลเหตุที่ทำให้เกิดบาปทั้งปวง ถ้าข้าราชการต้องตัดสินใจคดีความก็พึงระวังทั้ง 3 สิ่งนี้เพื่อให้เกิดความเป็นธรรม หรือการที่กฎหมายล้านคำกอมกล่าวถึงคำว่า “ปาณาติบาต” หมายถึง การงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ถือเป็นข้อปฏิบัติประการแรกในหลักเบญจศีล ซึ่งเทียบได้กับ “กฎหมาย” ของผู้ครองเรือนที่นับถือพระพุทธศาสนา เป็นต้น ความสัมพันธ์ระหว่าง “กฎหมาย” กับ “ศาสนา” นี้ สัมพันธ์กับที่ ปรีชา เรื่องจันทร์ (2563) อธิบายว่า กฎหมายกับธรรมะเป็นเรื่องเดียวกัน แยกออกจากกันไม่ได้

กฎหมายล้านคำกอง ปราบกฏคำยืมภาษาเขมรในฐานะคำราชาศัพท์ เช่น คำว่า “ตรีศ” คำยืมเหล่านี้ช่วยยกฐานะของกษัตริย์ให้เสมอด้วยเทวะ กษัตริย์จึงเป็นผู้ที่มี “เทวสิทธิ์” ทำให้สิ่งที่พระองค์ตราขึ้นใช้ในบ้านเมือง (กฎหมาย) พลอยศักดิ์สิทธิ์ตามไปด้วย

กฎหมายล้านคำกองมีการใช้กลวิธีทางวรรณศิลป์ต่าง ๆ เช่น สัมผัสเสียงสระ สัมผัสเสียงอักษร มีการเล่นคำ เนื่องจากกฎหมายล้านคำกองแต่งเป็นร้อยกรอง โดยใช้ฉันทลักษณ์ที่เรียกว่า “โคลงโบราณ” จึงไม่อาจจะเลยความสำคัญในข้อนี้ไปได้ นอกจากนี้ “เสียงเสนาะ” ที่เกิดจากกลวิธีต่าง ๆ ดังที่ได้กล่าวไว้ในผลการวิจัย ยังทำให้ประชาชน “จืดจ๋า” (จืดจ๋า) ตัวยกกฎหมายได้ง่ายขึ้น นอกจากนี้ยังทำให้งานเขียนนี้กลายเป็นงานของนักปราชญ์ราชบัณฑิต เป็นงานเขียนที่สูงส่ง แตกต่างจากงานของชาวบ้านธรรมดาทั่วไป

กฎหมายล้านคำกอง มีการใช้สำนวนต่าง ๆ เช่น แข็งเมือง หมายถึง ชัยชนะแข็งแกร่งในการทำราชการงานเมือง รวมทั้งกลวิธีการขยายความแบบต่าง ๆ เช่น การบรรยาย การสั่งสอน การยกตัวอย่าง และการเปรียบเทียบ โดยสอดแทรกเรื่องของการให้รางวัล และการลงโทษ (punishment) ทำให้กฎหมายมีความสมบูรณ์ในแง่ของเนื้อหา

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

ภาพที่ 2 แผนภาพแสดงองค์ความรู้จากการวิจัยกลวิธีทางภาษาในกฎหมายล้านคำกอง

สรุป

ภาษาเป็นเรื่องที่สัมพันธ์กับการเมืองการปกครองอย่างแยกออกจากกันไม่ได้ ชนชั้นปกครองมักจะทำให้ภาษาเป็นเครื่องแสดงความแตกต่างทางชนชั้น และใช้ “อำนาจของภาษา” ในการบังคับและควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคม

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า กฎหมายล้านคำกองมีฉันทลักษณ์แบบโคลงสาร มีการใช้คำศัพท์ที่แสดงถึงการระบุว่าเป็นโจทก์ จำเลย พยาน การกระทำความผิด การลงโทษทางกฎหมาย ล่ามวน และการขยายความทางกฎหมาย ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการ ดังนี้ หน่วยงานภาครัฐควรจัดกิจกรรมในการส่งเสริมการทำความเข้าใจและการเรียนรู้ร่วมกันในบทบาท ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับภาษาถิ่นในกลุ่มของชาวพวน

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป งานวิจัยนี้ได้ข้อค้นพบ องค์ความรู้ทางกลวิธีการใช้ภาษาในกฎหมายล้านคำกอง ซึ่งเป็นเอกสารโบราณ ที่สำคัญ คือ เป็นเอกสารโบราณฉบับเดียวที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับกฎหมายของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวพวน สามารถนำไปประยุกต์ใช้ กับ การศึกษากลวิธีการใช้ภาษาในกฎหมายโบราณของกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ในประเทศไทย โดยควรให้ความสำคัญกับการศึกษาภาษาในกฎหมายที่มีอำนาจในการปกครองคนในกลุ่มชาติพันธุ์ สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ ภาษาในกฎหมายของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยอื่น ๆ ที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย เพื่อศึกษาการปกครอง และกฎหมายที่ใช้ในกลุ่มชาติพันธุ์ก่อนการอพยพเข้ามาในประเทศไทย

เอกสารอ้างอิง

- กำชัย ทองหล่อ. (2550). *หลักภาษาไทย*. กรุงเทพฯ : อมรรการพิมพ์.
- คำหลวง หน่อคำ. (2555). *ประวัติศาสตร์เมืองพวน: จากฉบับภาษาลาวชื่อประวัติศาสตร์อาณาจักรพวน*. กรุงเทพฯ: ศาลาโมเสถ.
- สมเด็จพระสังฆราชพวน ณาต. (1967). *วจนานุกรมแซมร*. ภูเก็ต: พุทธศาสนมณฑลภูเก็ต.
- ทัศไนย อารมณัฐ. (2521). *การศึกษาเปรียบเทียบเสียงของคำในภาษาพวนกับภาษาไทยมาตรฐาน*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร.
- ประทีป วาทิกทินกร. (2548). *ร้อยกรอง*. (พิมพ์ครั้งที่ 12). กรุงเทพฯ: คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ปรีชา เรืองจันทร์. (2563). การเมือง เศรษฐกิจ และสังคม. (พิมพ์ครั้งที่ 4). พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.

เปลื้อง ณ นคร. (2542). ภาษาวรรณนา วิวัฒน์และวิบัติของภาษาไทย. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: เบลโล่การพิมพ์.

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). (2550). ศัพท์วิเคราะห์. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: เลียงเชียง.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554. (พิมพ์ครั้งที่ 2).

กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.

สุนันท์ อัญชลีสกุล. (2556). ระบบคำภาษาไทย. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: คณะอักษรศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุพรรณิ ปิ่นมณี. (2562). ภาษา - วัฒนธรรมกับการแปล ไทย - อังกฤษ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อุไรศรี วรตะริน. (2553). ประชุมอรรถบทเขมร : รวบรวมบทความวิชาการของศาสตราจารย์เกียรติคุณ

ดร. อุไรศรี วรตะริน. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.